

113

ONGIO

AD

CLERUM,

HABITA IN

ECCLESIA

in Etæ MARIAE Cantab.

14to Maii, 1729.

Pro Gradu.

DOCTORATUS in Sacra Theologia.

THOMA SHARP, S. T. P.

Colleg. Trin. quondam Socio.

K

LONGINUS:

stant Venales apud C. DAVIS, in vico vulgo
dicto Pater-Noster-Row. MDCCX XX.

E R R A T A.

*Pag. 4. l. 23. pro eaquæ, lege eaque ; Pag. 11.
16. pro & bona, lege bona &; Pag. 12. l. 26. pn
nerere, lege sternere.*

CONCIO ad CLERUM.

JOHN vii. 17.

Ἐάν τις θέλῃ τὸ θέλημα αὐτῷ ποιεῖν,
γνώσεται ὡςὶ τὸ δίδαχτον, πότερον ἐκ
τῷ Θεῷ ἐστιν, ή ἐγὼ ἀπὸ ἐμῶν λα-
λῶ.

Vers. Vulg.

*i quis voluerit Voluntatem ejus facere,
cognoscat de Doctrinâ, utrum ex Deo
sit, an ego à meipso loquar.*

HÆC verba Christi insignia, notatuque dignissima, licet primo intuitu minime videantur interpreti negotium fa-
cessere, Sensum tamen paulò reconditiorem continent, nec facilè nisi priùs institutâ indagi-
c eruendum. Quem ut penitus & distinctè

B

perspi-

perspiciamus, operæ pretium fuerit singulas
τη̄ πῆσεως voces, principales saltem, ad examen
revocare, earumque vim & pondus penitus.

Per *Doctrinam* intelligendum est Evangelium; seu Voluntas Dei hominibus per Christum annuntiata. Hoc liquet ex versu præcedenti. *Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me.* Continuò sequuntur ipsa textūs verba quæ discussiō fuit sumpsimus. Doctrina autem Christi propriè dicta ab omnibus distinguida est præcedaneis notitiis Divinæ Voluntatis, cum si eximia præ cæteris, & ipsius ἀληθεῖα nominis speciatum insigniatur. *Gal. iii. 1. i Tim. ii. 4.* & alibi. Quamobrem per excellentiam *Doctrina* dici meretur.

Illud autem cognoscet de *Doctrinâ*, si quis ad sensum malit quām ad literam reddere, interpretandum est de Fide Christo adhibendâ: *Evangelium nempe, toto animo amplectetur, n*i ambigens quin *Deum habeat Auctorem.* Non enim dictum est simpliciter cognoscet, sive intelliget *Doctrinam*, (quemadmodum nonnulli solent exponere) sed γνῶσται τοῖς τὸ διδαχῆς, d *Doctrinâ*; id scil. quod scire maximi est momenti, πότερον ὡς τὸ Θεὸς εἰς, An a Deo pro manaverit, necne; Cœlestisne sit, an terrena Divina, an humana. Hoc igitur de quo cognoscendum, recteque judicandum est, non solum de Ev ipsam Doctrinæ materiem complectitur, verum etiam cætera veritatis ejus γνωρισμata, divina que Originis indicia. Quæ plurima & præclaras ei adjunxit Deus, quasi satellitii vice, dignitatem

ejus

ejus ut tuerentur & conservarent, hominumque
 animos aevitate rei percusso ad agnitionem ejus,
 debitamque obseruantiam cultumque excitarent.
 Non igitur de cognitione *Doctrinæ*, quæ & qua-
 lis sit, instituitur quæstio; nec enim intellectu
 adeo difficilis est, ut vel vulgi captum superet,
 aut a rudi agrestique ingenio refugiat, aut tene-
 ri dedignetur: Sed totius rei cardo in hoc ver-
 satur, utrum de Divinâ ejus auctoritate satis
 constet; utrum pro iis quibus est notis & cha-
 racteribus excellentiae intrinsecus consignata,
 proque eo quo est Testimoniorum satellitio ex-
 trinsecus stipata, cœlestis Oraculi nomine &
 titulo excipienda sit, & ab omni Gente & in
 omni sæculo veneranda. Hoc est illud præci-
 juum & cognitu imprimis necessarium, cuius
 non cuivis mandatur, sed iis solummodo
 : E promittitur, qui ex præscriptâ conditione hoc
 , nibi tribui meruerunt.

At cujusmodi est conditio ista? Quid sibi vo-
 lunt verba hæc in priori textûs membro posita?
 Si quis voluerit Voluntatem ejus facere: Per
 Voluntatem ejus, Dei Patris indigitari constat.
 Ioc enim contextus poscit; non autem pariter
 constat quid intelligendum sit per Voluntatem,
 ut hîc a Doctrinâ disjungitur, & omnino distin-
 cogui videtur. Doctrina Christi, quam modo
 Evangelio exposuimus, utique Patris Volun-
 terum fuit; atque ita passim in Sacris Literis dici-
 vinatur, diserte & uerius (vid. Matt. vii, 21. xii,
 xxi, 31.) absque ullâ discriminis notâ, nisi
 quod semel D. Paulus latius explicet per Volun-
 ejus tatem

tatem Dei quæ bona, & accepta & perfecta est.
 Rom. xii. 2. quo in loco manifestè & ex suis propriis characteribus distinguitur ab omni cuiuscunque generis antecedenti notitiâ Voluntatis Divinæ. Attamen si hîc ita accipimus *λημα*, ut idem ipsum denotet quod *διδαχη*, & utrumque nomen indiscriminatim sumimus, dura omnia & implicita, vereor etiam ne *ἀσύστατα*, videbuntur. Quid enim? Num obtemperandum est prius Patris Voluntati quam cognoscatur cuiusmodi sit. Num postulat Christus, num jubet unumquemque ad Evangelii normam se componere, ut, hâc lege, illud a Deo traditum possit percipere? Præscriptus omnium disciplinarum ordo exigit, Judicium ut præcedat, Voluntas ut sequatur. Ideoque *cognoscere de Doctrinâ* antecedere oportet; haec enim caput est: *Voluntati autem velle parer*, hoc reverâ consequens est; hoc sequi suâ naturâ debet.

Ut evitent itaque hasce salebras interpretes remque expediant, diversas vias atque rationes ineunt. Pars eorum una *eaquæ maxima*, pro confensione vim & energiam Sententiae collecta in verbo voluerit; *εάν τις θέλῃ*, hoc sensu; si quis animo ita comparatus sit, ut serium habeat propositum obsequendi Deo, ejusque mandata, qualiacunque aut tradita, aut in posterum tradenda cognoverit, exsequendi, hic de Doctrinâ judicabit. Hic idoneus & paratus erit Evangelium prædicatum amplecti, Christianæque militia sine morâ aut lite nomen dare.

Absit omnino ut hanc interpretationem vel
 evissimâ censurâ appetam. Exinde enim sensus exoritur veritati congruens, & ad rem ipsam, de quâ agitur, appositus. Huic itaque sicut stet honos, sua laus. Non tamen diffidendum est sensum illum magis nobis arridere, quem alii eruerunt; atque hi quidem per *Voluntatem cui parendum est*, intelligi volunt antiquius quid & omnino distinctum a *Doctrinâ de quâ cognoscendum*. Putà, quemadmodum per διδαχὴν ea Voluntas Patris denotatur, quam Christus orbi invexit, quatenus ab omni præcedanea cognitione Divinæ Voluntatis, distingui solet, (ut supra monuimus) ita per θελημα significari eam solummodo Voluntatem Dei cujus in notitiam eruditum est humanum genus ante Christi adventum, partim lumine Naturæ, partim extra Naturæ ordinem, Oraculis, vaticiniis, spiritu afflato, omnique instrumento cognitionis rerum Divinarum quo usus est Deus, ut se hominibus notiorem exhiberet, Voluntatemque suam sensim, & pedentem orbi terrarum patefaceret. Secundum itaque hanc distinctionem, sensum loci sic reddere possumus. Si quis vitam composuerit ad eum quem obtinuit revelationis modum, (ut de luce Evangelii in præsens taceamus) seu per lumen naturale, si Gentilis, seu per Legem Mosaicam & Prophetas, si Judæus, is demum paratus erit ad Christi Doctrinam plenè percipiendam, promptusque ad ejus jugum sponte subeundum. Quadrat omnino hæc explicatio cum iis quæ paulò infrâ

infrà sequuntur, ubi Christus exprobrat Iudeis, quod tot luminibus abusi essent, quae accepti beneficij aut immemores aut ignari; & licet tam lege Naturæ quam Mosis eruditu[m] fuissent, infœcundi nihilominus manserent, sterilesque operum quæ per utramque Oeconomiam Deus expetivit. Nonne (inquit v. 19.) *Moses dedit vobis Legem, & tamen nemō ex vobis factis p̄f̄stat Legem?* Quandoquidem (ut in cognato loco infert) *Si Moſi credidiffetis, credidiffetis utique mihi.* Joh. v. 46 Quæ verbis textui nostro magis consonis si licet exprimere, si Patris Voluntatem, hoc est officium vestrum hactenus implevissetis, nuncium exoptabilem, quem a Patre attuli, libenter ac lætè acciperetis.

Quum itaque hæc verba Christi, de quibus orationem instituimus, bifariam exponi possint, quid statuendum? Placet utriusque interpretationi locum eatenùs concedere, quoad unâ stare & inter se invicem convenire poterunt. Hoc modo vim propriam, & accentum debitum retinebimus verbo Θελη, & distinctionem nullatenus abjiciendam conservabimus inter nomina Θέλημα, & διδαχὴ. Et exinde sensus, ni fallor, plenior & luculentior exsurget & ad consequentiam in altero textū membro accommodatior, in hunc modum; quicunque fecerit, seu, (quod eodem recidit) facere ex animo voluerit voluntatem Dei; eam scil. quæ citram lumen Evangelii quounque modo cognosci potest, hic compositus ad fidem proculdubio ample-

amplexabitur Evangelium Christi, cum pri-
mū audiverit plenē annunciatum.

Ponitur, uti cernitis, omne discriminē, seu
judicium quo *de Doctrinā* judicandum est, in
sensu illo interno, quo homines in colendo Nu-
mine, & in Virtutis rerumque divinarum studio
diriguntur; qui dum in animo viget, suāsque
partes implet, dispositos eos habilesque reddit
ad officia quæ *moralia* dicuntur exsequenda,
& ad munus omne sacrum & divinum obeun-
dum. Sin autem animo exoleverit (quod non
nisi per morum aut ingenii depravationem
maximè culpabilem potest accidere) sequitur
non modo aversatio & fastidium melioris cu-
juscunque Doctrinæ, aut vitæ institutionis pu-
rioris, sed etiam ipsorum moralium officiorum.
Ut enim qui sensum hunc moralem fovet nu-
tritque, ad omne obsequium parior est, Doctri-
namque Christi sponte amat & amplexatur,
veritatē utcunque cognitam accommodaturus
ad pię sancteque vivendum; sic quicunque op-
primit Virtutis illum somitem & adjumentum
ingens, vitāque & moribus rationi adversatur,
quid mirum si non modo præstantia quæque
instituta, sed & ipsam Christi Doctrinam re-
spuit, si testimonia & indicia Veritatis ejus
tam illustria tamque certa auctoritate suffulta
penitus occæcatus tandem contemptui vel eti-
am ludibrio habeat?

Sufficient hæc in compendium causæ præli-
bata, quæ fusiūs in oratione insequenti proba-
turi sumus. Graviter interim perstrinxit sce-
ticos

ticos & infideles hâc sententiâ Dominus noster,
 quum nil ferè reliquerit quod prætexant im-
 pietati suæ. Non enim aliâ de causâ a se &
 Doctrinâ suâ alienos esse præmonstrat, nisi quod
 tam a *virtute* quam a *veritate* alienati prius
 fuerint; quodque ad præcognitum τὸ δέον fa-
 ctis præstandum pro virili nondum sese ac-
 cinxerint. Affirmat seu pollicetur, si modo il-
 lud exequi voluerint quod rerum natura com-
 munisque hominum consensus postulant, &
 conscientia sua flagitat, introitum ipsis in reg-
 num cœlorum patefactum iri, cunctisque fidei
 impedimentis amotis omnia fore expedita, &
 superatu facilia. Utinam huc usque saltem fi-
 dem illi haberent! Huic uni ut verbo fidenter
 parerent! At frustra hoc exoptandum. Hoc
 nimirum Oraculum utcunque salutare, nil nisi
 offendam apud eos tediumque paritum est.
 Sin illud verum semel fassi fuerint, actum e-
 rit de prætextu speciosissimo quem ingenio
 malè pervicaci obtendere solent, vitæ scil. seu
 praxeas ad naturæ lumina compositæ & ac-
 commodatæ. Nobis autem cunctisque sanæ
 fidei locus hic, ob id ipsum quod incredulos
 in tantum redarguat, seriò sedulóque excutien-
 dus erit. Non quod nobis non sufficiat sim-
 plex affirmatio ex ore Magistri prolata, ad om-
 nem scrupulum de veritate dictorum adimen-
 dum, sed quia id quod affirmatur non adeo
 clarè & indubitate constet, ut nullum alienæ
 interpretationi relinquat locum.

Hoc

Hoc itaque præmisso, quod sensus ille quem
suprà dedimus optimè cum verbis ipsis conve-
niat; superest jam ut eundem ulterius stabili-
mus & corroboremus argumentis bifariam pe-
nitit; (inde scil. unde omnis humana haurien-
a est cognitio) a Ratione, & a verbo Dei.
Et tam rei naturæ, quam sacris literis maxi-
mè congruentem & consentaneum demonstre-
mus.

A Ratione exordiendum est. Hoc postulat
argumentorum legitima Series. Et imprimis
hoc facile concepsum iri autumo, nil detrahi
ut derogari a veritate Doctrinæ Evangelicæ,
ut a vi Testimoniorum quibus illa fulciatur,
ò quod neque auctoritate neque gratiâ (queis
plurimum pollet) valere possit ad animos quo-
undam hominum sibi conciliandos, nisi pri-
us adhibitâ illâ, quam suprà exposuimus, con-
ditione. Semper enim agit Deus cum homi-
nibus more sibi convenienti seque dingo, il-
lorum autem ingenii coaptato, præstructisque
acultatibus commensurato. Unde solet ali-
quid saltem, ex parte eorum præstandum, ab
is exigere, quo cuncta fermè quæ aut verè
bona, aut apprimè utilia sunt, a se impetrare
possint. Quod tum maximè decet fierique
lebet, cùm de summo Bono, deque munere
omnium, quæ Deus donat mortalibus præ-
stantissimo, adipiscendo agatur. Quid non ab
illis merito flagitare potuisset, quod modo pe-
nes ipsos foret, quodque fieri non nefas esset,
ut tantâ divinarum veritatum & virtutum copiâ
C affluerent,

affluerent, quantum exuberare & ex Evangelio
 fontibus exundare fecit. Et tamen quicquid
 a parte hominis poposcit, tantorum bonorum
 ut compos sit, tam divitis Thesauri ut haere-
 scribatur, non solum in cujusque *situm est po-*
testate, sed in cujusque *in situ m est animo prou-*
debitum, prout officium suâ naturâ, ex se, &
 propter se peragendum. Enimvero penitus
 infixum est & quodammodo ingenitum ani-
 mis hominum, Deum ut agnoscerent, rerum
 omnium Auctorem & Opificem, ut eum ama-
 rent, colerentque qui possit omnia, velit op-
 tima; ut voluntati ejus quatenus innotuerit ob-
 sequerentur, eumque crederent sui amantium
 remuneratorem futurum, secumque reputaren-
 præmia piis, impiis supplicia tandem datu-
 rum. Ac ne malevoli forte causarentur hallu-
 cinari se atque in tenebris & ignorantia divina
 voluntatis versari, Deus in singulorum men-
 tibus quid pulchrum, quid indecorum, quid
 utile, quid non, characteribus non facile delen-
 dis inscripsit, sensuque uniformi *Turpis &*
Honesti animos eorum imbuit, veræque lau-
 dis gustu quodam nativo instruxit, adeo ut su-
 per officiis moralibus ferè unanimes consenti-
 ant, nempe oportere jus exequi, temperantiam
 exercere, parentes colere, dominis obsequi, sub-
 jectis parcere, laborantes sublevare, miseris pre-
 virium & facultatum ratione succurrere, amico-
 & bene de se meritos amore prosequi, & om-
 ne genus beneficij sibi devinctos retinere, a-
 liaque his similia. Hoc, inquam, est *Iesu Christi*
 De

angelii Dei intimis hominum præcordiis exaratum ;
 quid hæc est Lex illa Divina in propatulo, omnium
 orum oculis exposita, naturalis ope luminis legenda.
 Hoc præconium veritatis cuivis obviam eunti
 vel obiter transeungi audiendum. Necnon in
 Dei divinæque voluntatis notitiis jacta sunt
 omnis religionis fundamina. His tribuendum
 est quod homo sit virtutis ac pietatis capax ;
 quod ad meliora & majora sit instructus, re-
 umque divinarum uberiorem cognitionem in-
 lies percipere possit, atque tandem præstanti-
 oris fortis (quum Deus volet,) compos evadat.
 Nec enim Notitia Voluntatis divinæ, ea quæ
 naturæ lumini debetur, *specie* distat, sed dun-
 taxat *gradu* ab eâ, quæ juxta Apostolum (Rom.
 iii. 2.) & bona accepta & perfecta est ; eadem
 enim est voluntas Dei, semper & ubique ho-
 minum saluti & felicitati prospicientis, multi-
 fieriam & pro ratâ portione nunc parcius nunc
 pleniùs innotescens ; quæ quidem per varios
 revelationis gradus, perque diversos administrati-
 onum canales derivata est in Judæos, Græcos,
 Barbaros, donec in omnibus tandem per
 Christum consummaretur. Hic est ille, τὸ τε-
 πάντων, *Perfectio, tam Legis per Mo-*
sen, (Rom. x. 4.) quam moralis Oeconomia
 per Naturam, in quo uno sunt omnes The-
 fauri Sapientiae & Scientiae reconditi (Coll. ii.
 Et ex quo fonte in posterum omnis cog-
 itio fructifera haurienda est, & quicquid ad
 Religionem, & legitimum Dei cultum
 pertinet.

Jam vero in argumento progrederiamur
 Quum omnis Religio fundetur & constituatur
 ut prænotavimus, in illo interno sensu Dei, bo-
 nique & recti, quo ad moralia officia exequen-
 da impellimur, quotquot naturam humanam
 non prorsus exuimus, consequitur ut, in quo-
 cunque homine sensus ille penitus interciderit
 seu pravis moribus extinctus, seu nimiâ pervi-
 caciâ obrutus, desinat ille exinde religionis esse
 compos, licet in omni aliâ re aut negotio men-
 tis compos & videatur & sit. Et porro qua-
 tenus affectio illa præfata animo ipsius exoleve-
 rit, eatenus virtutis illum minus capacem
 minus ad cognitionem Divinam habilem fu-
 turum. Ecquid autem æquius, quam ut
 pristino statu, sensuque oculatiōri decidant om-
 nes, & prolabantur in hanc cæcitatem seu lip-
 pitudinem, qui lumina sibi cœlitus data adeo
 male multarunt? Nolite hoc incongruum, au-
 meptum arbitrari. Divinæ severitatis exem-
 plum est utile, & cæteris salubre. Deo dig-
 num neutquam erat, ad sacram veritatem
 cognitionemque sui, aditum usque adeo faci-
 lem recludere, bestiarum ut incursui pateficeret
 Ad fidemque, Christianam præcipue, viam tam
 latam planamque sternere, insanæ ut libidinis
 vestigiis premeretur, ut turpitudo & spurci-
 tia sordesque, ut avarorum, superborumque
 mortalium turba atque colluvio per eam
 incederet altius, & impune conculearet. Non
 sic solent projici Margaritæ ante porcos. (Matt.
 vii. 6.) Indignum, inquam, fuerat, ita com-
 parata

parata esse testimonia quæ Evangelii veritatem evincunt, ut ab invitis & obnitemibus extorqueatur assensus. Quo jure, obsecro, quâ fronte queri possunt scelesti se a sacræ cognitionis penetalibus exclusos, aditumque sibi ad interiora denegatum esse, qui τὸ γνωστὸν τῷ Θεῷ, τὸ φανερὸν (Rom. i. 19.) adeo spernere sunt ausi. Aut qui poterunt ingratii maturorum & uberrimorum quasi in messe fructuum participes esse, qui adeo malè exceperunt primitias veritatis sibi in antecessum oblatas. *Habenti dabitur*, & quod vice verâ minitatus est Christus, (Matt. xiii. 12.) æquissima constituitur lege, cui ratio addicit, & vox naturæ suffragatur. Affatim concessum est a Deo, genus humanum Voluntatēm suām per filium docturo, cùm ita comparatum cautumque ab eo sit, ut nemo in Doctrinâ perspicieñdâ vel cæcutiret, vel etiam hebesceret, nisi cui inesset cor subdolum, vitiique tenax, & ingenium protervum deploratumque; quod tenebris magis quam luce delectaretur; Joh. iii. 19. Ut nemo offendam in Testimoniis ejus externo-que apparatu aut fusciperet aut quereret, nisi qui in dolem suam prius corrupisset, & aut perditis moribus aut pervicaci cavillationis studio mentem a Divinâ Voluntate abalienasset, veritati qualicunque modo oblatæ per incredulitatēm repugnatnurus, & perduellio sub omni regimine, & in' omni œconomia religiosæ parte futurus. Sufficit, abunde est, ut ἐάν τις Σέλη; euicunque adfuerit animus docilis, mansuetus, & ad obtemperandum promptus, huic omnia expedita

expedita sint manifestaque, tam quæ ad Doctrinam ipsam, quam quæ ad Testimonia pertinent, atque adeo extra omnem dubitationis aleam posita.

Sed quæri hîc potest an cuilibet bene morato, nec ullis aut consuetudinis aut animi vitiis depravato, pro eâ quâ est dispositione, & affectu, detur lumen coeleste, cum primum afferterit, percipere, & Christi Doctrinæ & institutis, ut primum ea cognoverit, sese adjungere & adhærere. Quid ni? ita Christus pollicetur, ita res ipsa poscit. Quid enim in Christianâ Doctrinâ aut praxi reperitur, quod quivis ingenio liberali virtutisque & veritatis tenaci præditus, aut avergetur aut culpet? Non ille fert ægre quod fræna insanis libidinibus imponantur; quod omnes naturæ leges jusque fasque violandi abrogetur licentia. Non illi dolet quod cupidini turpiter luxurianti succidantur poplites, penitusque vitiorum adimatur matres; quod omne Commercium cum mundanis fallaciis, & perniciosis voluptatibus abscondatur, bellumque *αποδον* omni impietati & malitiæ indicere jubeatur. Ut verbo dicam, nil sua intererit ut *peccatum dominetur*, (Rom. vi. 14.) lethalesque affectus regnent; juvabit potius tot pravitatibus malisque liberari, & mente & corde prorsus purgari. Hinc remedium opportunum auspicabitur eorum omnium quæ prius torquebant, quæ suspensum tenebant & anxium tam de præsenti quam de futuro. Spe latiori arrestus hinc sibi solatium arcesset, hinc pacem

pacem exposcet animæque requiem, quam an-
 teā incassum quæsierat atque indâgarat. *Sicut*
cervus mugit aspirans ad rivos aquarum, (Ps.
 xlvi. 1.) sic ille fitiet aquas vivas, & aspirabit
 ad lavacrum illud, omnium animi morborum,
 alioqui insanabilium, *ἀλεξητήρειον;* contra in-
 instantia mala munimen, bonorum verò futuro-
 rum pignus exoptatissimum. In spem tam mi-
 ré gratam erectus, tamque faustis animatus
 auspiciis, quî tandem poterit hærere dubius seu
 circa signa illa externa, operaque mirifica qui-
 bus propalàm editis Deus ipse de Christo, Do-
 ctrinâque ejus amplissimum perhibuit Testi-
 monium, sive circa cætera pignora & Divinæ
 Potentiæ aut Omniscentiæ indicia, quibus, *Ille,*
qui mentiri nescit, se Christi promissionum Va-
 dem & Sponsorem præsttit. Horum omnium
 utcunque visu aut auditu mirabilium, quibus-
 que nil unquam simile fuit aut secundum, Te-
 stes locupletissimi omnique fide dignissimi pro-
 feruntur. Adeo ut vix ullum aliâs, aut anti-
 quitùs aut nuper factum, posterorum memoriae
 commendatius, sive singularem rei præstanti-
 am, sive gravissimorum Testium auctoritatem
 spectemus, traditum mandatumque unquam
 fuerit.

Latissimus hic differendi locus est; nimius-
 que sim, si omnia quæ a ratione peti possunt,
 percurrere velim, quibus demonstretur omnem
 hominem, *si volet Dei Voluntati parere,* ad fi-
 dem capessendam esse aptum; Christique pro-
 missum, quod sequitur *de cognoscendo de Do-*
ctrinâ

*Et*rinā legitimam esse ex præmissis consequen-
tiam.

Cæteris itaque missis, hoc solum præterea
notandum duximus, scil. quæcunque tractata
sunt de præparatione ad fidem in cuiusque po-
testate sita, non eo rigore accipi debere, ac si
auxilium & opem Divinæ Gratiæ prorsus ex-
cluderemus, aut saltem nihili penderemus.
Procul a nobis absint ista. Libenter enim &
gratis animis agnoscimus, omnium ad salutem
hominis pertinentium, initia, progressus, fines
aliquatenus opus esse Dei; nisi *donum* mavultis
dici. *Omne* scil. hujusc generis *donum* è *super-*
nis; à *Patre Luminum*. (Jac. i. 17.) Illi debe-
tur rudit illa & inchoata cognitio quæ homi-
nes forte suâ naturali Religionis capaces efficit.
Illi, quod ab hisce rudimentis exorsi scientiam
suam indies promoteant & dilatent, quod ex
his principiis scintillas quasdam virtutis excute-
re, & ad aliquid laudabile ac splendidum aspi-
rare tandem possint. *Quicquid* enim præcla-
rum est aut eminens aut melioris notæ in hu-
manâ Naturâ, id quodammodo cœlitùs enascitur,
& a Deo dicit Originem. Unde Cicero,
“ *Nemo, inquit, vir magnus*”, (& quo melior,
eò major) “ *sine aliquo divino afflato unquam*
“ *fuit*”. Hoc certè pronuntiare non veremur,
si Genus Humanum Divini Spiritus, qui quic-
quid boni est in unoquoque bono in melius us-
que provehit, ope & adjumento destitueretur,
fore ut in omni virtute, in omni Religione, in
omni re ad salutem felicitatemque animi spe-

Etante

uētā
terētā
tata
po-
ac si
ex-
mus.
m &
utem
fines
ultis
per-
ebe-
om-
ficit.
tiām
d ex
eute-
aspi-
ecla-
hu-
itut,
cero,
lior,
uam
mur,
quic-
us-
etur,
in
spe-
ante
tante; non minus claudicaret atque operam
incassum insumeret, quam in quotidianis ne-
gotiis, ad sēculum spectantibus, communisque
vitae in officiis, si Dei Curā & Providentiā denu-
matum prorsus orbatumque esset. Quemad-
modum enim suis viribus ingenitis frustrā ope-
ram navaret homo, plurimi licet sudoris dis-
pendio, ad ea, quae corpori vel necessaria sunt;
omparanda, nisi Consilium Dei accederet fu-
ri providum, omnibus aut agnitus aut ag-
oscendum, quippe qui solem suum quotidie ex-
iri facit (Mat. v. 45.) pluviasque dat & fruc-
tifica tempora, (Acta xiv. 17.) cunctaque Vitae
ommoda secundum usum ordinemque naturae
affatim suppeditat; Ita nequicquam quis adni-
eretur, (ut verbis utar ex Articulo Religionis
om̄. de promptis) “*sese naturalibus suis viri-
bus, & bonis operibus, ad fidem & invocatio-
nem Dei convertere ac præparare, absque
gratiā Dei, illum præveniente ut velit, &
cooperante dum vult.*

Minime tamen hæc officiunt aut obstant su-
ora discussis & stabilitis. Det licet Deus se-
men ad modum recipientis: Det incrementum
pro ratione proficientis: Addat stimulos & in-
citamenta carnis pigritiae pro alacritate animi,
quibus, ut fiat quod nobis dignum & decorum
(nunquam non indigemus) addat denique o-
peri bene & feliciter producto, & tantum non
absoluto apicem & complementum; interim
tamen hominibus ipsis studium atque opus suā
vice navandum restat atque requiritur. Suæ
D cuique

cuique mandantur partes, sua munia; semen scil. commissum fovere & nutrire; incremento dato inhærere atque opus urgere, non solum ut retineatur, sed ut majus & auctius evadat. Stimulis etiam excitari & experges fieri, ut mens nostra sit ad perspiciendum penetrantior, & ad exequendum paratior; Deumque omne bonum opus ad exitum salutarem & optandum tandem perducturum, eique colophonem impofitum, intentis oculis respicere, ejusque beneficia quomodo cunque oblata cupidè arripere & amplexari. Hoc modo crescit Virtus & promovetur Religio in animis hominum; Arborum ritu, quæ cœli terræque opibus atque adminiculis in eam amplitudinem, quam Natura sua capit, evaguntur. Dum altera sibi credita seminia suo in gremio reponens propriis allit visceribus, efficitque radices ut agant deorsim, surculos ut emittant sursum. Alterum suo rore & sole, suis imbribus & caloribus altricem glebam alternatim irrigat reficitque, commodissimasque æstus & refrigerii intercedentes præbet; quo fit ut caules assurgent, seque in altum tollant, ramosque cum omni ornatu suo quaquaversum porrigant, frugesque inde natæ suo quæque tempore maturescant. Huic bona fertilique terra recte assimilatur homo qui in corde probo & integro Dei sermonem audit, imbibit, retinetque. (Luc. viii. 15.) Et qui (ne in minutiis allegoriæ diutius immoremur) cum super illum inoriatur Sol justitiae cuius in aliis est sanitas, (Mal. iv. 2.) Fructum Fidei uberrimum

men-
men-
folum
yadat.
mens
, &
e bo-
ndum
mpon-
e be-
ipere
s &
Ar-
tque
atu-
cre-
s a-
leor-
rum
ltri-
om-
nes
e in
suo
atae
ne
in
hi-
in
u-
i-
n-

mum proferet in justitiam, trigesuplum aut sex-
agesuplum, aut centuplum, pro ratione virium
suarum editurus. (Matt. xiii. 8.)

Istis summatim expositis & pro modulo no-
stro, transeundum est ad Sacras Scripturas ut
ex his etiam interpretationem textus nostri præ-
famat confirmemus.

Hoc autem egregium est, & in primis no-
table, quod in sacro Codice, ubicumque red-
duntur Causæ, consilii Dei per Christum spre-
ti, Fideique pessundatæ, eæ quatenus ab homi-
nibus pendent, iisque attribui possunt, licet ya-
riis phrasibus & dissimili locutionis genere tra-
dantur, eodem tamen omnes recidant, & in
hanc ipsam, quam aperuimus sententiam, quasi
coincident. Dispicate enim & enumerate loca
universa quibus offendicula illa & impedimenta
enarrantur, quæ fidei viam obstruunt; ubique
sanè reperiatis oriri aut ex libidine carnis, aut
ex amore sœculi, aut ex infidiis & versutiâ
Satanæ. Annon vero his ipsis continetur quic-
quid Voluntati, Gratiaeque divinæ repugnat?
qui horum quolibet teneatur qui poterit. Σέ-
λημα ποιεῖ? Sunt qui de *Doctrinā cognoscere*
nequeunt: Quamobrem? Audite quid ait Scrip-
tura, & expendite; quoniam aut Voluptatum
vitæque spurcæ sordibus obliti cœciunt, sen-
susque ipsorum in rebus divinis hebescit pe-
nitus & torpet. (Confer Joh. iii. 19. — vii. 45.
— 2 Thes. ii. 12. Rom. i. 24. ad finem.) Aut
animi vitiis laborant, avaritiâ, superbiâ; mun-
danis commodis inhiant, Auram popularem
captant,

saptant, sœculique desiderio protinus tenentur. io fon
Confer Marc. x. 24. Joh. v. 44. — xii. 43. merâ s
Gal. i. 10. 2 Tim. iv. 10. 3 Joh. ix. Aut de- Patris.
nique cognitione illâ quam Deus ut ad fidem quod d
Christi erudirentur iis commodaverat, male veniet,
freti ad sapientiæ Culmen se pervenisse ex- erit ill
istimant; & aut philosophiæ præfidiis confi- vit a
dunt, aut ex legis observatione sibi perfectam Deniq
justitiam arrogant; miseri profecto & in spis- traxer
sis versantes tenebris, si ex animo sic sentiunt, durion
intolerandâ autem obdurati pervicaciâ, si veri- tar, i
tate perspectâ sua deliramenta mordicùs tenent. cacite
Quorum aut animos occœcavit Satanus mendacio nes
ut crederent, aut laqueo suo irretitos retinet, ut potui
capti circumagerentur pro suo arbitrio. Confer. spirit
v 19. Johan v. 46, 47. Rom. x. 3. — 2 Cor. carba
xliiv. 2 Tim. ii. 26. 2 Cor. iii. 14, 15. Rom. i. Pr
22. Coll. ii. 8. 1 Cor. i. 18. ad finem. expl

Dispicite itidem loca quæ subindicant quo-
modo oporteat Domini viam parare, aut qui-
bus modis alii ad evangelium se feliciter con-
tulerint, ejusque notitiam penitus assecuti sint.
Videbitis quantopere præfatæ explicationi tex-
tus nostri inserviant. In hoc ponitur, ἐνας ἐν
τῷ ἀληθείᾳ. Joh. xviii. 37. In illo ἐνας ἐν τῷ Θεῷ.
Joh. viii. 47. In tertio, ποιῶν τῷ ἀληθείᾳ. Joh.
iii. 21. Quid hæc volunt, quid indigitant nisi
ποιῶν τῷ Θεῷ; ut idem loquitur scriptor in
loco de quo agimus. Verum tamen fatendum
est, in ejusdem Evangelistæ scriptis reperiri quæ-
dam dubiæ interpretationis, quæ fidem in
Christum ex aliis principiis deducere, & ex a-

ntur. *io fonte derivare quodammodo videntur: Ex
43. merâ scil. voluntate & arbitrariâ Electione Dei
de Patris.* Hæc e cap. sexto citare libet. *Omne
dem quod dât mibi Pater,* inquit Christus, *ad me
nale veniet, ¶ 37. Nemo potest ad me venire nisi fu-
erit illi a Patre datum,* ¶ 65. *Omnis qui audi-
vit a Patre & didicit; venit ad me.* ¶ 45. Denique *nemo potest ad me venire nisi Pater
traxerit eum,* ¶ 44. Unde solent nonnulli,
durioris dogmatis acerrimi vindices, argumen-
tari, impulsu quodam seu impetu divino effi-
caciter adduci & quasi per vim attrahi homi-
nes ad Christum; Neminemque posse aut
potuisse unquam *evangelium amplecti,* nisi hoc
spiritus flatu efficacissimo correptus, distentisque
carbasis in portum fidei salutarem delatus esset.

Priùs verò quam in hâc verborum istorum
explicatione, acquiescamus, Doctrinamve tan-
ti ponderis & momenti incunctantèr ab ipsâ
superficie ac fronte primâ arripiamus, libet ex-
pendere, annon præsumendum sit Rationes il-
las, cur plurimi non potuerint in Christum cre-
dere, his subaudiendas dictis, quod scil. *a Pa-
tre non darentur, non traherentur, aut erudi-
rentur, ejusdem esse generis, ejusdemque origi-
nis cum iis quæ alibi in sacris scripturis ad eun-
dem effectum explicandum multoties adducun-
tur; ex quibus nihil quidem ex parte Dei de-
esse aut defuisse constat; omnisque culpa in
homines, seu peccatores ipsos transfertur. Om-
nino. Proinde utrum non itidem conveniat ut
existimemus rationes illas, propter quas non-
nulli*

Nulli Christo fidem habuerint, his subintelligendas verbis, quod scil. à Patre darentur, traherentur, erudirentur, &c. iis esse geminas & consimiles, saltem quoad caput & principium rei, quae passim alibi occurrunt, ex quibus constat penes omnem hominem copiam fuisse veniendi ad Christum, cui modò non defuit Voluntas? Cur non itaque hæc dicta potius ita exponamus (si fieri potest) ut quadrare possint ad loca cognata, in quibus hæc ipsa res fusius paulò & distinctius explicatur; ut præparationes ad Fidem ubique eadem, seu ejusdem generis esse videantur? Hâc lege interpretandi non est ulla æquior; præsertim cum verba ipsa non modo non reclament, sed etiam faveant, & quodammodo exposcant. Qui enim rectius nuncupari poterunt διδακτοὶ τῷ Θεῷ quam ii qui Voluntatem Dei, seu per lumen naturæ, seu per Legem Mosaicam cognoscendam, ita perceperunt, memoriæque mandarunt, ut ei toto animo, & proxirum ratione obtemperare velint? Quinam a Patre audivisse, & didicisse aptius dici, quam qui divinis institutis, quantum ante Christi adventum licuit, eruditæ sunt ad omne genus obsequii præstandum? Lex per Mosen tradita, Iudeis παιδαγωγὸς γέγονεν εἰς Χριστὸν uti monet Apostolus. Gal. iii. 24. Lex quoque naturalis in pectora hominum recondita, aliquâ ex parte pædagogi functa est officio. Immo Deus ipse, qui multifariam multisque modis locutus est hominibus, suique cognitionem cultumque pauplatim & per gradus, temporum decursu, retex-

intelligit, quique eorum mentes, quotquot addiscere
 trahunt, trahunt, potenti suo auxilio dociliiores & sui
 nas & capaciores reddidit, hactenùs & in tantum Ma-
 ipium gister Doctorque fuit. Atque ex illius Scholâ,
 s con- ut ita dicam, profecti, illiusque disciplinâ for-
 se ve- mati ad majora & diviniora capessenda, idonei
 t Vo- tandem evasere qui Christi Doctrinæ & sacris
 ta ex- initarentur, ejusque militiae nomen darent.
 int ad Tales enim sunt ἐν θεοι εἰς τὸν βασιλεῖαν. Luc.
 pau- ix. 62. Tales τεταγμένοι εἰς τὴν αἰώνιον, (quem-
 nes ad admundum Lucas, verbo usus ad rem congruen-
 s esse ti, de Antiochenis Gentilibus refert. Act. xiii.
 ulla 48.) Quid si etiam dicamus talibus datum esse
 non a Patre ut ad Christum venire possint. Porro
 modo si tales Pater ipse Christo dedisse perhibeat, quid mirum? Immo si etiam ad Christum trax-
 isse, quidquamne absonum sit, aut incongruum?
 Unde H. Grotius Evangelicorum librorum, si
 quis aliis, sanus & sagax interpres, ad hunc lo-
 cum sic adnotavit, “*Trahi, idem est quod in-*
 “*fra* vii. 17. *velle facere Voluntatem Patris,*
 “*viii. 41. Ex Deo esse, i. e. pio quodam affectu*
 “*esse prædictum, supra iii. 21. facere Volunta-*
 “*tem, i. e. sincere ambulare*”. *Hæc ille.* Vi-
 detis jam quomodo omnia cohærent & sibi
 constent.

Utcunque vero hæc sint, (in difficilibus enim
 & variè agitatis & controversis cautius inceden-
 dum est, & nil temere vel audacter statuen-
 dum) redarguit tamen procul-dubio textus no-
 ster, si eum rectè enarravimus, tam eos, qui
 prædictis & consimilibus locis plusquam par est
 innisi,

innisi, liberam hominibus voluntatem in omni quod ad fidem attinet eripere satagunt, quam illos, qui minus seriò, licet non minus aptè ex eisdem hoc inferunt, si nemo possit in Christum credere, nisi Deus animum ejus prius inflectat & impellat, tum Doctrinam Evangelii, neque per se valere, neque idoneis testimoniis munitam esse ad fidem conciliandam: Orandumque potius esse Divinum Numen, ut infideles in trahitatem salutis suo consilio dirigat, quam argumenta promenda, quibus pristini erroris convincantur & resipiscant. At quam intempestivè hæc allegentur penes quemlibet judicium esto, qui vim & pondus illius dicti εάν τις θέλη semel pensitaverit. Si adimatur homini liberum arbitrium; si copia & facultas Dei Voluntati parendi, quorsum hæc conditio? Quorsum tandem promissum illud quod subnectitur? Insuper quid facies cum loco huic congehito, non vultis ad me venire ut vitam habeatis. Joh. v. 40. 'Οὐ θέλετε. Quibus, si vis, si usus aut significantia insit verbis, declaratur penes ipsos stetisse quo minus ad Christum venirent, & vitam assequerentur. Quod etiam ulterius patet ex iis, quas statim subdit, rationibus, quare non in seipsum credituri essent, quod scil. dilectionem Dei non haberent in seipsis ḡ. 42. Gloriam a se invicem captarent, ḡ. 44. Nec Moysi, nec scriptis ejus crederent, 46, 47.

Si quis vero obnoxie contenderit vim Gratiae Divinæ efficacem non nisi in eo exerci quod attinet ad cognoscendum de Doctrinâ; hoc tuto con-

cedi posse videtur, modo de priori constet, ho-
 minique spontanea Voluntas in rebus ad salu-
 tem vitamque spectantibus vendicetur, nec cui-
 quam lites moveamus, si qui liberum Arbitrium
 nobis fartum tectum conservare volet. Licet
 enim hoc demus, neminem posse, utcunque
 moratus fuerit & ex tenore Vitæ ad fidem com-
 positus, in Christum reverâ credere, nisi Spir-
 itus Dei accesserit, id conjecturus ad amissim
 quocunque homo vi & principiis Naturæ suæ
 nequit; Rebus inquam sic stantibus, si tamen
 Spiritus ille indiscriminatim omni parato & vo-
 lenti *Voluntatem facere* Dux ad fidem fidissi-
 mus, & infallibilis affuturus est, quod ut con-
 cedatur coget pollicitatio Christi *de cognoscendo*
de Doctrina, eodem res redierit; neque ex par-
 te hominum quicquam impediet, quod minus
 suâ sponte *ad Christum venire* possint, nec de
 vi & efficaciâ testimoniorum detrahetur, quibus
 ille volentes ad se perlicit, & ad fidem salu-
 temque tandem perducit. Dei Bonitati & Mi-
 sericordiæ omnimodò debetur quod Volunta-
 tem suam orbi terrarum patefacere voluerit,
 quod Filium unicum legatum suum cum poten-
 tate & imperio ad hominum genus mittere
 decreverit; quodque illum veritatis præconem,
 ussa sua perferentem, suâque auctoritate muni-
 tum, signis & miraculis editis evidentissimè
 demonstraverit; cum verò ipsi placuerit inter-
 na quædam testimonia ex Gratiæ Divinæ penu-
 ocupleti deprompta superaddere, sine quibus
 externa vim suam & effectum debitum obtine-
 re nequibant, quis hoc meritò culpet, quis fi-

ne injuriâ queratur? Nam quomodo cunque res accipiatur, hoc solum hominum intererit, ut se comparent, (quod sui juris est atque arbitrii) per vitam ad Voluntatem Dei quatenus innotuit exactam, ad capiendam & intelligendam vim testimoniorum de Christo & Doctrinâ ejus, quæ Deus pro suo arbitrio optimoque consilio ad fidem faciendam destinavit. Quæ cujuscunque sint generis aut Naturæ, externa, vel interna, vel ex utrisque mixta; sunt certe dona Dei gratuito data; neque verò æquis portionibus, aut sine discrimine distribuuntur, sed (quod totius rei caput est & summa) pro unius cujusque meritis rectoque rationalium facultatum usu dispensantur. Sufficit itaque si auxiliatrix divini Spiritus Gratia, quæcunque fuerit quoad modum aut efficaciam, semper cum externis testimoniosis cooperatur ad fidem pariendam in omni volenti, & ad obsequium prompto paratoque juxta legem præscriptam.

Mirificè profectò Deus, ut omnia, sic hoc quoque pro suâ Sapientiâ ordinasse & disposuisse videtur, ut testimonia, de Christi Doctrinâ licet diversi generis sint, aptissimè inter se co-hærerent, alterumque alteri lucem & pondus invicem afferrent. Hoc ille sapienter admodum quod nollet omnia simul & in omnem locum tam coruscum lumen vibrare, ut sensibus mentique humanæ vis inferretur, atque etiam nolentes & inviti assentiri cogerentur; maluit enim singula pro cujusque ratione, Naturâ, & ordine digerere, atque ita hîc & illuc procul & in propinquò solertissimè dispescere, ut in opportuni-

portunis tantum & præstitutis locis colligerentur vires, omnesque radii undiquaque concurrent in plenum jubar, atque eo pacto cuilibet ibidem collocato veritas sole clarior exhibetur.

Huic tandem capiti de S. Scripturarum testimoniis finem imponamus, pauca ex iis corondis loco subnectendo, quæ supradictis maximè astipulantur; nobisque ingerunt & inculcant, non facilè quenquam, aut raro, divinarum rerum intelligentiam nancisci posse, nisi hominem ejusmodi indolis & morum, qualem *ad Doctrinam cognoscendam* idoneum antea descripsimus. *Mansuetos ad æquitatem dirigit Deus, eosque suam docet viam. Si quis est qui Deum metuat, huic ille viam demonstrabit quam eligat.* Deum reverentibus patefit ejus arcanum atque fædus. Ps. xxv. 9, 12, 14. Hæc Psalmista. Concinunt Sapiens & Apostoli bini. *Cum probis arcana sua communicat; sese superbis opponit, mitibus autem dat gratiam suam.* Prov. iii. 32, 34. Jac. iv. 6. 1 Pet. v. 5. & speciatim quoad Christi Doctrinam, Christus ipse loquatur. *Celavit eam a sapientibus & prudentibus & revelavit infantibus.* Matt. xvi. 26.

Supereft ut notemus, idque breviter, dictum hoc de *omni volenti mandata Dei exsequi Doctrinam Christi cognituro*, non ratum habendum esse, nisi eadem Doctrina, quam Christus & Apostoli ejus prædicarunt, simplex & sincera e Scripturis depromatur ad eos convertendos *qui extra sunt*; iisdemque Argumentis & Testimoniis comprobetur, quæ suppetunt, vim su-

am ex antiquitus factis scriptisque mutuata,
ac in omne sæculum, Deo volente, duratura.
Non enim Doctrinæ corruptæ & adulteratae
aut quovis modo prædicationi Evangelicæ, qua
in initio fuit, absonæ, hæ tribui possunt do-
tes & privilegia, ut ab optimo quoque Divina
esse Originis agnoscatur ; ne veræ quidem &
incorruptæ, si falsis testimoniis, argumentisve
non propriis & suis ediscenda proponatur. Re-
enim exigit, ut talia proferantur, tam dog-
mata quam Testimonia, qualia sunt ; neque
in vicem & locum eorum substituantur alia, au-
genere diversa, aut Christi ingenio & indole
aliena.

Metuendum est, ne grande hinc obstaculum
extiterit nonnunquam successui *Legationum* ad
exterorū gentiles per emissarios Ecclesiæ suscep-
tarum ad fidem propagandam ; quod scil. ne-
que Christi Doctrina nuda & simplex, ut est
prædicata fuerit ; neque iis, quibus oportuit
argumentis commendata ; sed sub ejus nomine
& sub specie & auctoritate Veritatis, hominum
traditiones & commenta per ignarum vulgu
disseminata fuerint, ad aliud genus *Infallibili-
tatis*, ad alia miracula quam quæ in testimonio-
rum adhibent S. Scripturæ, fuerit provocatum.
Nam quotiescumque receditur a via quam
Christus & Apostoli ejus præmonstrarunt
quando novas artes Fidei propagandæ excogi-
tant, methodosque veteribus ignotas de suâ sen-
tentiâ comminiscuntur Doctores malè inge-
niosi, qui veritatem larvâ obducunt, toties ir-
ritum fit promissum, *de cognoscendo de Doctri-*

nâ datum. Hujusmodi nempe consilia veritati officiunt, & viris sapientibus offendiculo, nasutioribus verò ludibrio sunt.

Porro hoc unum subjungemus, verba Christi in quibus explicandis hactenus occupati fui-
mus, non ita intelligi debere ; quasi nullus om-
nino aliis ad fidem detur aditus. Licet enim,
quod Evangelium non reciperetur, id causæ
olim sæpenumerò fuerit, & forsitan adhuc sit,
quod homines ab Evangelio moribus & in-
genio alieni essent ; licet etiam in confessio sit,
neminem, qui vitam juxta legem prædictam
volet instituere, si semel ad Christi Doctrinam
studium contulerit, incredulum mansurum ;
non tamen sequitur, non etiam aliis esse promp-
tam fidem, in quibus desit & desideretur con-
ditio suprà definita. Variis enim modis, & ex
variis causis fieri potest ut Evangelii Doctrina
cognoscatur, & disciplina suscipiatur, etiam
ab iis, qui neutrius se dignos exhibent ; qui vi-
tâ & moribus abnegant & respuunt quod ore
profitentur, & animo sibi persuasum habent.
Hoc, proh dolor ! de plurimis dici potest, in
quibus Fides Christiana quamquam temerata
& violata, seu, ut loquuntur Theologi, *Mor-
tua & enecta*, adeo infidet atque inolevit, ut
non magis extingui profecto possit, quam illæ
consignatæ animis Boni & Mali notiones, de
quibus suprà tractavimus. Hoc plerumque
obvenit iis, qui, sorte quâdam felici maximè
que optandâ, si quis eâ rectè uti noverit, ab
ipsis ferè incunabulis Christi Doctrinam deli-
bârunt, quorumque fides unâ accrevit cum cæ-
terarum

terarum rerum notitiâ & scientiâ. Quamobrem
confitendum est pollicitationem Christi quæ
in textu nostro est, ad eos potissimum spectare,
qui, ad exemplum Judæorum, quibuscum ver-
fatus est Christus, aut Gentilium, quibuscum
colluctati sunt Apostoli, consuetudine & amore
alieni cultus irretiti, & ritibus & institutis mo-
re majorum receptis impliciti in Evangelium
incident. His inquam competit promissum.
In hos recte quadrant utraque textûs mem-
bra. Non ita quadrant tamen ut nulli alii
usui infervire possint. Si enim in ipso Eccle-
siæ sinu infidelis aliquis fortè extiterit, tum
locus dabitur tam conditioni quam promisso.
Si de illâ constiterit ex parte hominis, de hoc
constabit ex parte Dei; ratum est id dictum
eritque in omne ævum, quod si quis Evangelio
minus fidem habuerit, si in Doctrinâ vel in te-
stimentiis hæsitaverit, modò se composuerit in
omnibus, quæ ad virtutem Religionemque spe-
ctant, ad gradum & modum cognitionis sibi
a Deo concessum (de quo, faciendum sit,
necne, nullus dubitandi relinquitur locus) ani-
mumque porro suum ad Veritatem investigan-
dam sincerè seduloque adhibuerit, Idem in E-
vangelii Doctrinâ perspiciendâ & agnoscendâ,
nullas remoras sentiet: Fidelis tandem, & cor-
datus Christi discipulus evadet.

Hactenus promissum tendit, & servabitur.
An ulterius, nescio. Quare nec ulterius ex
ejus auctoritate progrediendum est, —— *Faxit
Deus, &c.*

